

 BUTLLETÍ DEL
CENTRE EXCURSIONISTA
DE CATALUNYA

ANY IX

AGOST

N.º 55

EXCURSIÓ AL CASTELL DE REQUESENS,
AGULLANA, BESALÚ, OLOT Y COLLSACABRA

(Acabament)

DE REQUESENS A AGULLANA. L'INDUSTRIA TAPERA

Més, en mala hora creguerem als tartaners, que pera fer més via no volgueren seguir el camí ja conegut. Per caminals quasi impracticables de tant abandonats y tant estrets que'ls esbarzers ens prenién els fanals de les tartanes, varem marxar hores y més hores sense may arribar a la carretera de França, sofrint una de les tartanes, en mig de la més absoluta fosca, un volco que no tingué conseqüències, perquè lo esquifit del pas la féu quedar a mig aire, y arribant, a la fi, uns a Figueres a les dotze de la nit, y els altres a Agullana a dos quarts de dugues.

Si hagués sigut de dia hauriem vist el poble de La Junquera, situat a 16 kilòmetres de Figueres, compost d'un llarch carrer al costat de la carretera de França; poble que abans prosperava molt, però que avuy ha perdut considerablement ab la falta de circulació comercial, y va sostenintse sols per sa proximitat a la frontera (que està a una hora) y per alguna fàbrica important de taps. Sa situació és pintoresca a la falda de l'estribació que separa la vall del Llobregat de la vall de Cantallops, divisantse al N., y per desobre del coll del Portús, que té 290 me-

tres d'altitut, com s'aixeca a dalt d'un turó de 420 metres sobre del mar el castell francès de Bellegarde, a manera de centinella que vigila la llarga vall del Llobregat gironí.

Agullana és una població d'uns 1.600 habitants, situada a tres quarts de La Junquera, entremig de boscos d'alzines de suro als quals deu la seva prosperitat y benestar. Encara que edificada en terreny montuós, té carrers bastant ben urbanisats; y al costat de moltes cases del segle

Vista general d'Agullana

passat s'aixequen construccions modernes, conservantse sols en els arrabals els tipus de les habitacions modestes, ab escales per fòra, que són tant comunes a la montanya empurdanesa.

L'iglesia és del segle XI, d'estil romànic, ab una senzilla y bonica portada lateral; té un àbsit semi-circular alt y esbelt, y a sobre de la paret de ponent s'alça un sòlit campanar d'espadanya de cinch obertures, dos a dalt y tres a sota. Es llàstima que al costat d'aquest venerable monument s'hi hagi enganxat la casa de l'Ajuntament, quals pa-

rets emblanquinades lliguen molt poch ab el to vell de les parets de l'iglesia; però més llàstima és que a dintre d'aquesta s'hagi fet perdre la severitat dels paraments de pedra donàntlosi una capa de pintura, y adornant o, millor dit, desgraciant la volta, que és de forma apuntada, ab unes imatges de la Santíssima Trinitat que, lluny d'excitar el sentiment religiós, fan fugir de l'iglesia a corre-cuita.

La vista que presento de la plaça de l'iglesia és presa en el moment de ferhi una sardana en una altra ocasió, y

Plaça de l'iglesia d'Agullana

dona idea de lo que és aquest ball tant típich, reminiscencia dels temps en que poblaven l'Empurdà les colonies oriundes de l'antiga Grecia.

El poble d'Agullana, faltat de camps per la proximitat dels boscos, és exclusivament productor y fabricant de suro: no'n té prou ab el que donen els boscos del voltant, y a totes parts acut en busca de la primera materia. Es que aquí tothom és taper: homes y dones són hàbils en l'art de elaborar el suro, y ningú està en vaga més que'ls diumenges y dilluns, dies que descansen tots del quiet y ensopidor treball de la vora del taulell. Quan les dones se fan velles

o no poden manejar la ganiveta, no descansen, per això: o ajuden a transportar pannes de suro, o van al bosch a carregar-se al coll grossos feixos de mata seca pera les fogaines en que'l suro's té de bullir.

Es que Agullana sap sostenir el seu paper de ser el punt d'origen, el breçol diriem, de l'industria tapera espanyola: a principis de segle ja's feyen en petitíssima escala taps de suro, perquè l'ús d'aquesta materia, fins ara irreemplaçable, deu datar de molt remota antiguitat; més el comerç se feya d'una manera molt dificultosa: s'enviava la mercaderia a Belcaire (*Beaucaire*, França, prop de Nîmes), passant en el viatge dotze o quinze dies, y si no podia vendres mentres durava la famosa fira de Belcaire, se deixava encarregada la venda per quan se presentés bon comprador. Molt pochs comerciants estrangers venien a comprar a Agullana.

En aqueixes condicions succehí que's varen confabular els compradors de Montpeller y d'altres punts, considerantse amos del mercat, pera fer abaratir el producte; més un dels antepassats de la meua familia, D. Joan Guinart, tingué l'idea d'averiguar aon s'expedia desde Belcaire'l suro obrat, a fi d'anar a presentarlo ell directament y de primera mà; y a l'efecte envià un emissari que no parà fins a saber que era a Holanda aon se'l remetia. Allavors començà a expedir el suro treballat sense valerse del mercat de Belcaire, y son exemple fou seguit poch a poch pels demés productors, quedant, gracies a sa iniciativa y esperit d'empresa, obert desde llavors el mercat del N. a l'industria tapera.

D'aquí arrenca'l gran desenrotllament de la fabricació y comerç de suro de Catalunya, que tant gran increment ha pres en pobles com Palafrugell, Sant Feliu de Guíxols, Palamós, etc., veyentse en poblacions petites, com Agullana, fàbriques tant importants com la de Bech de Careda y altres, y girantse al cap de l'any, entre grans y petits fabricants, per més d'un milió de pessetes.

A n'els que no hagin visitat may la regió surera catalana, no crech que'ls sigui desagradable una lleugerissi-

ma idea de les operacions que sofreix aquesta fabricació.

En el bosch, quan el suro fa 12 o 14 anys que no ha sigut pelat (o *llevat*, com diuen en el país), és llevat de nou. Si és arbre jove, l'operació és fàcil: ab la destrai que'n diuen *picassa* baden l'escorsa, y aquesta surt en dos pannes

Llevada d'un suro jove. Boscos de casa Guinart (Agullana)

promptament. Si l'arbre és vell s'ha de fer més treball, dividint en dugues porcions la soca y ajudantse els *llevadors* ab parpals, que devegades tenen de manejar enfilats a les branques més baixes.

Les dònes traginen el suro fins al carro, y se'l deposita en el magatzem, fentne una pila, fins que se'l classifica y

pesa, dividintlo en *suro de primera o planxa, escardells* o suro de primera llevada, y *suro de llenya* o inferior, que sol ser el més abundant.

Desde la materia en rama fins a l'obtenció del tap de suro, acabat y a punt de servir, són moltes les operacions que's fan, y no's diria que una cosa tant senzilla y tant barata com resulta hagi tingut de passar per tantes mans.

Primer de tot se *bull* el suro pera estovar-lo.

Llevada d'un suro vell. Boscos de casa Guinart (Agullana)

Després se *planeja*, posantlo en piles, una panna sobre de l'altra.

Se *pela*, rasantlo ab rascletes pera trèureli la crosta.

S'*apila* de nou en lloch humit, pera que conservi amorositat al treball.

D'aquí passa als carradors, que'l *llesquen*, o siga en fan tires amples de la mida o llargada dels taps.

Els carradors les prenen y en fan *carrachs* o prismes, que cada hú serà un tap.

Se bullen de nou els carrachs, se ruixen ab aigua fresca y se donen als *tapers*.

El taper dona a cada carrach la forma en un obrir y tancar d'ulls, y queda'l tap acabat.

Se compten els taps a fi de pagar al taper son treball a tant el mil.

Se *calibren* passantlos per uns garvells que'ls classifiquen segons son gruix.

Se *trien* pera escullir les classes primera, segona o tercera, segons la bondat dels taps.

Se *renten* ab aigua acidulada ab àcit oxàlich.

Y, finalment, se compten pera ferne *balas* y expedirlos.

L'embalatge és sempre molt cuidadós, en doble tela d'arpillera separada per dos gruixos de paper fort, lo qual permet expedirlos a totes distancies.

Quan el tap és pera xampany, anomenat també *trefi*, que és lo més estimat y de més preu, les operacions són encara més cuidadoses: una d'elles és tenir els taps obrats tres dies seguits dins d'un bany d'àcit oxàlich y *alum*, d'on surten intactes els taps bons, tacats els mitjans y podrits del tot els taps dolents.

Així's comprèn que hi hagi taps de xampany que li revenen al fabricant a 5 cèntims cada tap, y li costen a la casa consumidora de 100 a 200 franchs el miler.

D'AGULLANA A CARBONILS Y FIGUERES

Desde Agullana, punt molt ben situat pera fer interessants excursions en el macís montanyós que té per punt culminant les *Salines*, sobre Massanet de Cabrenys (1.336 metres), me portaren les meves ocupacions a Carbonils, poblet rural poch conegut, compost de 10 o 12 cases esbarriades, y distant d'Agullana unes cinch hores.

A dos quarts de vuit sortia d'Agullana, y a dos quarts de nou atravessava'l riu Ricardell y pujava a Darnius, poble d'unes 200 cases, on també hi ha industria tapera, però no tant extesa com en aquell.

A les nou passava'l riu Arnera, y a dos quarts de dèu el riu Muga, que reb al riu Arnera molt aprop d'aquí.

Les ruïnes que presentó són les del pont de Riambau, destruït a finals del segle passat en les guerres de la República francesa, que, al recular del Rosselló les tropes espanyoles y voler sostenir la línia de defensa del Muga, tant tontament escullida pel Conde de la Union, ensangrentaren aqueixes encontrades en les terribles batalles que's

Ruïnes del pont de Riambau (riu Muga)

donaren tres dies seguits a la Serra de Santa Magdalena, fins al punt que és fama que'l riu baixava tenyit de sanch.

És que lo mateix va ser perdre nosaltres al general Ricardos, que tot seguit totes les nostres glorioses victòries del Rosselló's varen anar convertint en cruents derrotes; però's veu que aquests desastres no varen servirnos d'ensenyança pera l'elecció de generals; y per això'm deya un fabricant de taps, tot posant entre tap y tap un xich de política, que si'l Govern, que ben mirat és un fabricant de generals a l'engròs, posés en aquesta fabricació'l mateix cuidado que posen els tapers en la fabricació dels taps de

xampany, escullint bé la materia y sols donant per bons els que ho són de debò, altre gall ens cantaria.

Seguint mon camí, a les onze entrava a Sant Llorenç de la Muga, y després de dinar arribava en tres hores a Can Trilla de Carbonils.

És un dels llocs més accidentats y pintorescos dels Pirineus Orientals, voltat de pichs elevats com el pich de Bassagoda, que s'aixeca al SO., el turó del Fau, que s'alça al N. a prop de la casa, y més lluny les Salines de Massa-

El pich de Bassagoda vist desde Can Trilla de Carbonils

net, veyentse'l cap nevat del Canigó al NO., a l'altre costat de la serralada.

L'amo de La Trilla m'ensenyà una casa dita *Can Damon*, que és una bona prova del bon mètode que se seguí al marcar la ratlla divisoria de fronteres. Està prop del Coll del Noguer, on se parteixen les aigües, y aquesta casa, tot y trobantse en aigües de la Muga, és dir, en vesant espanyola, és territori francès.

La capelleta de Carbonils, que està situada al mig d'un collet, és romànica, no té cap mèrit, però vaig reproduir una làpida sepulcral de marbre blanch que hi ha encastada

a la paret que dóna al cementiri, pels baixos relleus que porta y que revelen antiguitat.

Tampoch té res de particular una altra capelleta propera que s'anomena Sant Miquel de Fontfreda, tallada pel mateix estil, y també mostrant una làpida semblant, però més ben conservada y que no vaig poder reproduir.

Les portes d'aquestes dugues capelletes són les primitives, y conserven encara'ls ferros de quan se varen construir, que són treballats ab el mateix dibuix que's veu a la porta de l'iglesia d'Agullana.

Làpida sepulcral a Carbonils

Vaig retornar a Sant Llorenç de la Muga, y d'aquí a Figueres pera emprendre'l camí de Besalú y Olot.

DE FIGUERES A BESALÚ Y OLOT

No'ls detindré a Figueres més que pera mostrarlos una vista de la Rambla, presa en altra ocasió desde la fonda del Comerç. Vaig sortir a les nou del matí, y a tres quarts de dotze era a Besalú, havent passat per Vilafant (a tres quarts de nou), per Avinyonet (dos quarts de deu), Navata (un quart d'onze) y Caixàs (les onze), poblets situats els

primers en l'extensa plana empurdanesa, y els últims al peu de la montanya de la Mare de Déu del Món.

La Rambla de Figueres

Vista general de Besalú

A Besalú se junten les dugues carreteres de Figueres y de Girona.

Un pont molt antich que forma un angle al mig del riu, romà segons uns, y de l'Edat Mitjana per en Piferrer, passa sobre'l Fluvià pera anar a Girona; y per cert que està ben atropellada una de ses arcades, perquè una part de la curva dóna sa convexitat cap a vall, sent un prodigi d'estabilitat en mig del perill que presenta desde llarchs anys.

Besalú és una població d'antich aspecte, on val la pena de detenirshi, perquè, a pesar de no ser molt gran, té varis

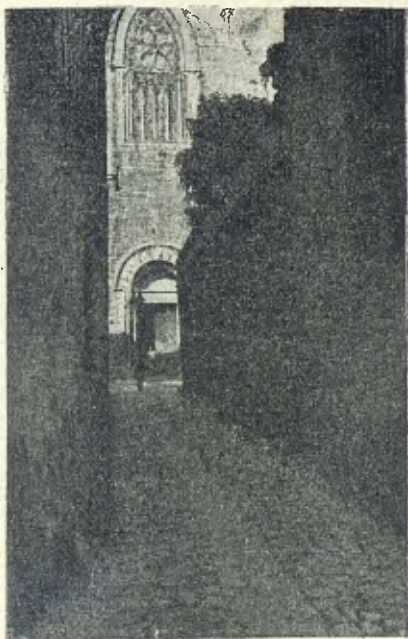
Portada lateral a Sant Vicens de Besalú

monuments interessantíssims, com són les ruïnes de Santa Maria, l'iglesia de Sant Vicens y la de Sant Pere, molt dignes de veures, y dels quals ja se n'han ocupat els il·lustrats autors de l'obra *España, sus Monumentos y Artes*; y també'l nostre distingit consoci Arabia y Solanas en la bellíssima excursió publicada l'any 1882 en l'Anuari de la Associació Catalana. No estranyin, donchs, que aquí res de nou els digui y que lo poch que'ls diré siga repetició d'aquests autors.

L'iglesia de Sant Vicens, diuen dits escriptors que exis-

tia ja en el segle X, y que són notables ses portes, on s'hi veu un cert abarrocamment de l'istil romànich. Això's nota en la porta lateral que'ls presento. No és freqüent a les portades romàniques catalanes. Recordo haverne vist una semblant en una capelleta prop de La Garriga, provincia de Barcelona.

La fatxada, que apenes s'ovira enfilant el carreró que

Fatxada de Sant Vicens de Besalú

té al davant, mostra una elegant finestra on se combina l'istil ojival ab el romànich, y crida l'atenció'l bonich rosetó que s'obra en el timpà sobre tres primes columnetes.

Ben diferenta per sa senzillesa y severitat és la fatxada de l'iglesia de Sant Pere, que data del segle X. Llisa y desprovehida d'adornos sa portada, que és tant pobra que sols du una senzillíssima columna a cada costat, se veuen

a dalt, al peu d'una finestra, dos lleons de fort relleu, que són el símbol de la noble família dels Comtes de Besalú.

El contorn de la fatxada acusa la forma de les tres naus que té l'iglesia; y sorprèn a l'entrarhi l'extrema distinció de ses línies arquitectòniques; però sobre tot la forma semi-circular de l'altar major, voltat d'una serie de dobles columnes que li dóna extraordinaria grandesa. L'altar major de l'iglesia dels Pares Jesuites a Barcelona dóna una idea de lo que és aquell altar.

Altres restos notables podien veures a Besalú; però lo

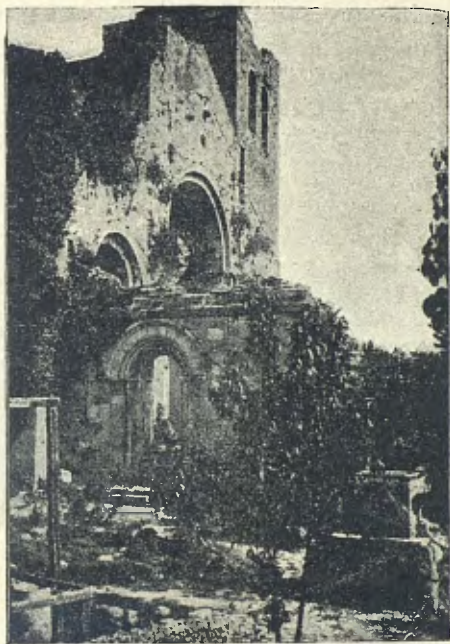
Fatxada de Sant Pere (Besalú)

que més atrau al viatger són les ruïnes de la Colegiata de Santa Maria, que s'aixequen a damunt del turó, dominant tot el poble, voltades de les ruïnes del castell del comte Tallaferro, dins del qual se va construir, al mateix temps que'l castell, el monastir.

Avuy no queda d'aquest últim més que l'àbsit triple de sa iglesia, ab ses altes y grosses columnes, y dugues portes: la de l'*Apocalipsis*, que és la que's veu endavant al costat esquerre, anomenada així per l'esculptura que mostra en el timpà figurant al Pare Etern y els quatre Evangelistes, y la porta del *Claustre*, que és petita, però molt ben dibui-

xada, y que donava a lo que era claustre y avuy és hort.

Aquestes antiquíssimes ruïnes del monastir, que ja al segle X se sap que existia, la desamortisació les féu anar a mans de l'actual propietari, que després d'haverles conservades molts anys, desitja despèndresen pera trasladarse a una altra població. Els protestants han estat a punt de

Porta del claustre a Santa Maria de Besalú

fersen amos pera construirhi una escola; més és d'esperar que sabentse, ja que'l preu és molt limitat, no faltarà qui impedeixi que passin a ser propietat d'una altra religió (1).

De Besalú la carretera'ns conduhí, en dugues hores y

(1) M'escriu D. Carles d'Aulet, propietari d'aquestes ruïnes, que'l preu que'n demana és 2.500 duros.

mitja, a Olot. Pel camí hem passat al cap de mitja hora'l poblet d'Argelaguer, y al cap d'un quart Sant Jaume de Llierca, aont atavessem el Fluvià.

Mitja hora més, y som a Castellfullit, la pintoresca població edificada a dalt d'un single vertical, dominant la vall de Fluvià desde una alçada de 54 metres, y tenint per fonaments de ses cases el *bassalt*, la roca que un temps corria fosa per aquella fondalada, com riu de foch que vomitaven els volcans, avuy apagats, de la part alta d'eixa conca.

Olot y Montsacopa desde Montolivet

A les sis entravem a Olot y m'instalava en la coneguda posada de *La Estrella*.

No'ls passejaré per dins de la vila, que altres han visitat ab més deteniment que jo: mon objecte sent allavors més geològich que artístich, me dirigí ab el company Sr. Bolós als volcans propers, y l'actual vista presa de Montolivet, que és defectuosa per ser el dia núvol y trist, presenta Olot y el volcá de Montsacopa, y més lluny els Pireneus, on la boira amaga'l pich de Bassagoda, que és tant fàcil de coneixer per sa forma particular.

Anant d'Olot a Sant Joan les Fonts se pot visitar una

font molt caudalosa nomenada *Font del Noch den Cols*: dóna prou aigua pera moure un fàbrica que hi ha més avall. Baix el punt de vista geològich, té aquest caudal la circumstancia de que brolla al peu de la roca basàltica que cobreix la vall, y que jau a sobre de les margues de la formació numulítica que'ls volcans van atravessar al fer ses erupcions. Es un caudal d'aigua, donchs, que circula pel contacte de dos terrenos geològichs diferents; y no deixa

Sant Joan les Fonts

de ser curios veure rajar tant abundós manantial del peu d'una roca que un temps fou vermella de foch.

Sant Joan les Fonts se troba aigües avall del Fluvià, a tres kilòmetres d'Olot, y li donen pintoresch aspecte la variada topografia y la barreja de cases de pagès y de fàbriques que utilisen els salts molt nombrosos d'aquest riu de curs tant accidentat.

A prop d'un pont romà que's conserva a través del Fluvià s'aixeca l'obra d'una nova iglesia en construcció. Esperem vèurela acabada pera saber lo que serà com arquitectura religiosa, y entrem a l'iglesia vella, que bé mereix la visita una de les més boniques iglesies romàniques

de Catalunya. És de tres naus altes y elegantíssimes; la volta és de punta d'ammella en les tres, essent sols de mig canó les dugues laterals. L'àbsit és triple: gran el central y petits els dels costats. Quatre pilastres prismàtiques, adornades cada una ab tres columnes provehides de

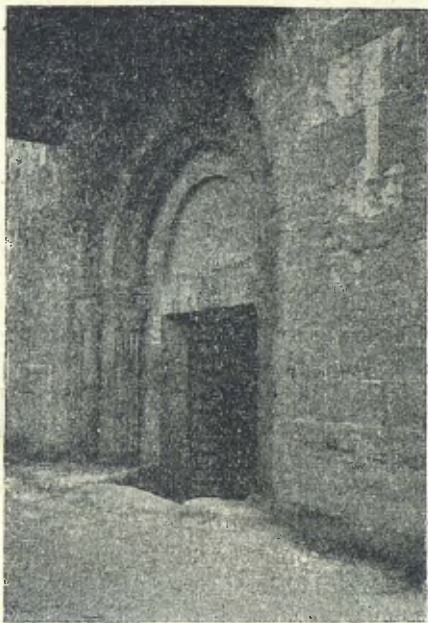
Pont romà a Sant Joan les Fonts

graciosos capitells de variat dibuix, sostenen les voltes y s'enllacen ab archs de mig punt.

La portada, ab dugues arquivoltes treballades y dos jochs de columnetes, estriades les unes y llises les demés, se conserva bastant bé, gracies al cobert que la resguarda de l'intemperie. No l'he vista figurada en cap publicació, y he cregut que valia la pena de presentarla.

Un altre punt notable hi ha a dugues hores y mitja

d'Olot, que és el volcà de Santa Margarida. Se passa a una hora d'Olot per l'hostal den Bastant, 'y una pujada suau ens condueix a la vora del cràter. Ningú diria, al veure aquella vall quasi circular, plana, dividida en camps que fructifica'l treball del pagès, al voltant d'una capelleta que dóna nom a la montanya, y rodejada per tots costats

Portada de l'iglesia vella de Sant Joan les Fonts

d'una corona de boscos que la dominen circularment; ningú diria, repeteixo, que allò hagi sigut un foc volcànic, que per aquell embut, avuy tapat, haguessin pujat de les entranyes de la terra milions de tonelades de matèria candenta, y que aquella terra negra ont ara la vida vegetal hi prospera hagués sigut en son temps vehícul de la mort y de la destrucció per tot allà on passava.

El naturalista té molt per estudiar en aquests voltants

d'Olot, y quan se recorrin ab tot deteniment, de segur que s'assenyalaràn bastants més focos volcànichs dels que fins ara venen consignats en els mapes. A n'aquest avançament hi ha de contribuir en gran manera'l coneixement que té de la localitat el nostre soci delegat a Olot, senyor Bolós.

D'OLOT A RIPOLL Y COLLSACABRA

A un quart de tres de la tarde sortiem d'Olot en una tartana y remontavem la costa que separa la vall de Biana de la del Ter. A un quart de sis erem a la Collada de Santigosa, ont una fita de la carretera marca 1.062 metres d'altitut, y a les sis erem a Sant Joan.

El tren, el dia següent, ens deixava a Ripoll, per aon no sé passarhi sense aturarme davant de l'hermosa basilica començada'l segle IX, destruïda en aquest segle que tanta cosa bona y tanta cosa mala ha fet, y últimament restaurada pel geni del bisbe Morgades.

El claustre, ab ses 112 arcades de mig punt, sostingudes per dugues columnetes provehides de variadíssims capitells, ofereix un conjunt tant elegant y tant complet, que encanta, y no sabia moures el viatger d'aqueixes soperbes galeries.

Però era ocasió de continuar el viatge cap a Vich pera terminar en Collsacabra la present excursió.

De Vich se pren la carretera de Manlleu (8 kilòmetres), on s'hi arriba en una hora. En tres hores més, per causa de la pujada, s'és a la Collada del Bach (20 kilòmetres de Manlleu y 1.000 metres d'altitut), que s'obra entre'ls serrats de Moncau y del Puig del Bach, y al cap de deu minuts més se troba la casa del Bach de Collsacabra, antich y gran casal que data del segle XIII y que està situat quasi a mig camí de Vich a Olot, pintorescament posat en les ubagues on comencen les valls de Pruit y de Rupit, que's junten sobre del salt anomenat *les Escales de Sallent*, afluent del Ter a sota de Jusqueda.

Acompanyat de la familia Bach vaig visitar en ma curta estancia en eix elevat y deliciós lloch varis dels

punts que's troben descrits en l'excursió a Collsacabra y les Guillerries donada per l'amich Sr. Osona en l'*Anuari de la Societat d'Excursions Catalana* l'any 1882, y dels que ha parlat també últimament el soci delegat a Manlleu Sr. Coll en una breu excursió.

Visitarem la casa anomenada *Mas de l'Avench*, notable

Santa Maria de Ripoll

per l'arquitectura gòtica que porta la fetxa 1551, y per lo bé que's conserven a fòra y a dintre de les habitacions els detalls d'esculptura, en que eren pròdichs els constructors d'aquell temps (1). Se troba situada a no gran distancia de l'elevadíssim single que dona a les Guillerries y que forma

(1) És propietat de D. Carles de Fontcuberta.

una cornisa de roca d'imponent aspecte, en la qual alguna que altra trencada natural suministra camí no gaire cò-

Bach de Collsacabra

Mas del Avenç

modo ni segur pera baixar d'aquestes altures a les fondalades del Ter.

Un d'aquests passos més pintorescos y difícils és el de la *Canal del Teix*.

En els boscos que cobreixen aquesta comarca, la devoció innata en el nostre poble és sostinguda per la pietat dels rics propietaris, que no perdonen medi de conservar-la. Així's veu al mig de la boscuria la *Font del Rajol*, ont el seu amo, D. Carles de Fontcuberta, hi ha fet construir una capelleta posanthi una imatge de la Verge, feta en marbre blanch, y d'un dibuix bisantí molt ben entès.

Canal del Teix

Y així també'ls fills del Bach de Collsacabra tingueren l'idea de transformar una cavitat natural que un vell roure presentava a dalt de la grossa soca, en capelleta d'una Mare de Déu, essent ara aquesta imatge (a la qual l'inspirat poeta mossèn Jacinto Verdaguer li dedicà uns goigs) ja molt coneguda en el país ab el nom de la *Mare de Déu del Roure*.

Hi ha en aquest país y en paratge molt amagat unes sepultures celtas que m'interessava visitar, per lo mateix que les havien buscades en va'ls dos consocis nostres de qui vos he parlat.

Els germans D. Francisco y D. Joaquim Bach me les mostraren, y se troben realment en un lloch molt ensinglerat, a una hora llarga del Bach cap al S., obertes en un banch de roca calça, on se veu que se n'havien començat d'altres que no's varen acabar. Són dugues, colocades de N. a S., y una de més petiteta, de llevant a ponent. Totes tenen la forma del cos humà, com s'observa en les sepultures *olerdulanes*.

Una cosa digna de veures, pera'ls que posem atenció

Pedra mal anomenada *Dolmen del Avench* (Tavertet)

en els monuments megalítics, és el conegut en el país en el terme de *Tavertet* ab el nom de *Dolmen de l'Avench*, donat a conèixer primer pel Sr. Osona y després pel senyor Coll. Està situat en la vora del single de l'Avellanós, en la dita propietat de Fontcuberta. És realment un cas curiós, y, com ja vaig indicar en la sessió del 11 de Novembre de l'any passat, se comprèn perfectament que hagi anat conservantse aquest nom, per causa de presentar alguna semblança ab les senzilles construccions de pedres posades intencionalment per l'home. Se compon d'una grossa llosa irregular, que per un cap descansa en el sin-

gle, y per l'altre reposa sobre d'un puntal curt que puja d'aquest mateix.

Cal mirar d'aprop aquest puntal pera comprendre que aquí no ha intervingut la mà de l'home; no és cap pedra posada de cantell, com en tal cas seria: dit apoyo forma part integrant de la roca del single, del qual ne feya també part en son origen la llosa horitzontal. Les aigües atmosfèriques han anat capritxosament escorxant la roca y obrint un verdader pont natural, com tants altres que's troben en moltes parts, y lo que avuy se veu no és més que un estat avançat de destrucció d'aquell pont fet per la naturalesa.

Demà que acabin les aigües y les glaçades de menjarse'l baladí pilar que queda a baix, no quedarà res d'aquest fenòmen: la grossa pedra s'estimarà.

LLUÍS M. VIDAL

LA COVA DEL MANOU

Fa prop de dos mesos que, per atzar, vaig tindre notícies d'aquesta caverna, coneguda per la *Cova del Manou*; més esperant ocasió oportuna pera explorarla, mos quefers personals me privaren de portar a cap mon intent fins lo dia 13 de l'actual.

Aquesta cova, on me fiu acompanyar per un pràctich del país, se troba 30 minuts a l'E. de Salomó, propet y al N. de la via fèrrea, entremig de dugues masies pertanyents, com la cova, al terme de Vespella, que són: Mas Gatell, 15 minuts a tramontana, y lo Manou, que li dona nom, 15 minuts a mig-jorn, sota la línia del carril. Està situada a mig-aire, vessant SO., de la montanya nomenada *la Serra alta*, fins a quin peu s'hi pot anar, bé o malament, en carruatge, seguint un camí de carros procedent de Salomó.

Aprofitarem aquest camí com a més pla y més ventat-

jós; y guanyada, pujant per suau pendent, la meitat, a poca diferencia, de la serra, descobrirem en un rocallís calcari-triàsich limitat al S. y al O. per un petit single, l'entrada de la cova. Consisteix aquesta en un forat quasi circular, d'uns 70 centímetres de diàmetre, exacte, gaire bé del tot, a la boca d'una sitja. Fins a un metre de fondaria, lo sot està boy tot enrunat de pedres tirades de fòra, deixant expedit, solament, un petit pas, baix y estret, per la banda del N.

En aquestes circumstancies, y arrossegantnos, si us plau per força, cul-arreres, nos ficàrem dins; entrant en una regular cambra mig enrunada, així mateix que l'entrada. Lo sostre és una volta irregular, molt baixa al seu començ per la gran quantitat de pedres que obstrueixen lo pas; més al centre és alta y espayosa. Té una alçada de 4 metres per uns 19 de llargada. L'orientació d'aquest departament és de SSO. a NNO. Sa major amplada és de 5 metres, terminant ab un forat de 60 centímetres d'amplada per 35 d'alçada a peu pla de la cambra.

Guanyada aquesta esquifida obertura espeternegant y sofrint les trompades de que sols poden formarse concepte els aficionats a registrar caus subterranis, caiguerem en un corredor a manera de braç de mina d'inclinació ràpida vers baix, en direcció NE., d'uns 5 metres de llargada, que permet lo pas just d'un home, també bastant enrunat, observantse sota les pedres senyals d'havershi fet foch per la molta cendra y carbonissa que s'hi veu. Lo sostre y parets laterals, plens de degotalls com estan, los quals en lo decurs del temps han donat lloch, en aquell tenebrós recinte, a una hermosa formació estalactítica y estalacmítica, se'ns ofereixen revestits d'un artístich y bonich decorat. Aquí vaig tindre ocasió de donar al meu guia una il·liçó pràctica de la formació d'aquelles columnetes y aquells entatxonats que ell contemplava embadalit, per l'acció suau y continua de les aigües saturades de carbonat de calç en dissolució, de qual explicació restà admirat, convençut y agrahit. A l'extrem d'aquesta especie de mina, y en direcció sempre cap baix, s'hi veu, formant àngol inclinat al N., una altra

obertura més estreta y d'accés un xich perillós, que comunica ab un altre passadiç abundant en filtracions y rublert de variades y encisadores concrecions estalactíiques, y quina fondaria ens és desconeguda per no haver cregut prudent penetrarhi.

Lo pis de la cambra gran de la cova està constituït per terrer, y si bé les pedres hi són allí en nombre considerable, se comprèn que quasi totes són portades de l'exterior, per quant ni en los costats ni en lo sostre s'hi noten senyals remarcables de desprendiments.

L'origen d'aquesta caverna és probablement degut a una butllofa o buyt que quedà en la roca durant aquella formació triàsica.

Com lo meu objecte no era altre que fer allí una visita d'inspecció, y com per altra part no disposava de gaire temps, no anava preparat pera fer series exploracions; aixís és que no portava altres eines que l'alpenstok y un petit cavaguet, les quals, no obstant, me serviren, malgrat l'abundancia de pedregam, pera practicar superficials excavacions en alguns punts. Boy per tot m'aparegueren prompte capes de terragada, cendra fina y carbonissa.

Entre'ls objectes recullits hi figura una col·leccioneta d'òssos, uns sencers, altres trocejats, interessants alguns per trobarse en estat de semi-petrificació y pertanyents als ordres dels *rosegadors* y *remugadors*. Un caixal y un troç de costella de bou arreplegats d'entre aquelles cendres nos diuen que'ls nostres antepassats, en sos tiberis y festins, també sacrificaven animals de gran talla.

La ceràmica s'hi veu representada per fragments d'importancia relativa: un d'àmfora o ancolla d'argila vermella treballada al torn conserva encara un dels mugrons que li servien de nança.

De la mateixa manera que al descobrir la *Cova fonda*, he cregut ara oportú enviar al CENTRE uns quants exemplars de les peces damunt esmentades, a fi de que'ls meus consocis puguin, examinantles *de visu*, formàrsen un clar concepte.

Sento que les eines, armes y altres utensilis d'òs y de

pedra no hi estiguen aquí representats, cosa no gens d'estranyar si atenem a que les excavacions per mi practica-des no passaren de la categoria d'elementals.

En les successives excavacions que, quan me siga permès, penso fer en aquesta cova, y de les quals donaré compte oportú al CENTRE, potser se recullin objectes de major importancia.

De totes maneres, encara que no siguen fins avuy abundosos los datos arreplegats, sembla que aquesta cavitat subterrània ofereix los caràcters d'estació prehistòrica, la qual, associada a la notabilíssima *Cova fonda*, a la *Cova de Pedrafita*, a la *Cova del Papiol*, de Rodonyà, de les quals s'han extret més o menys valiosos documents proto-històrichs, y a la *Cova prehistòrica de Vall de Serbes*, descoberta, explorada y descrita per nostre il·lustrat consoci mossèn Joan Segura; y tenint després en compte lo superb menhir *La Pedralta*, les destrals-picots de basalt que tinch recullides a Tamarit y a Rodonyà, y la fletxa trobada als voltants del Montferri, algunes de quals peces figuren en lo Museu del CENTRE, no seria del tot desacertat lo suposar que tota aquesta banda del Gayà, desde son començ fins al mar, fou habitada per una nutrida y antiquíssima població.

PAU TEIXIDOR

soci delegat

Rodonyà 18 d'Abril de 1898.

NOTES FOLK-LORIQUES

BOLANGERES Y CORRANDES

Bolangerà trapassera — s'ha mirat a un mirall:
ha vist que no era guapa, — s'ha tirat escala avall.

Una gallina'n tinch coixa, — una altra que no s'hi veu:
lo gall s'afarta de riure — quan la veu coixa del peu.

Marieta, feste alteta, — que'l teu pare't vol casar:
los fadrins són a la porta — que's reventin de cantar.
Si's reventen, que's reventin: — deixeulos arreventar.

Josepa, deume una poma; — Maria, dèumela vos,
y a sota la pomereta — nos assentarem tots dos.

Allà a la plana de Vich — hi tinch jo gran parentela:
hi tinch un oncle gitano — que fa tremolar la terra.

Aquí dalt de la montanya — jo hi tenia un gessamí:
les mares crien les filles — y no saben pera qui.

Aquí dalt de la montanya — hi havia un corderet:
tenia les potes rojes — y a la boca un clavellet.

La pluja cau menudeta, — unes gotes com uns ous;
bona nit tinguen, senyores: — vaig a donar palla als bous.

Senyor rector d'aquest poble, — Déu li do molt bon servey:
les canadelles de plata — y'ls escolans fills del rey.

Ja sé que t'estàs al llit — entre los llençols calents,
y jo m'estich al carrer — tot fentme crich-croch les dents.

Roserets y roses blanques, — qui ho hagués hagut de dir:
tant amichs com abans erem, — y ara hem tingut de renyir.

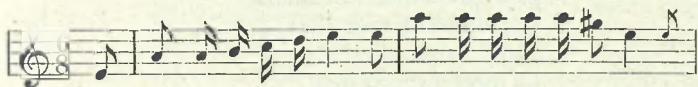
En eixa casa graciosa — tot lo bé de Déu hi ha:
la mestressa és amorosa: — la cistella'ns omplirà.

En aquesta santa casa — tot lo bé de Déu hi ha:
les minyones són boniques, — la mestressa tal se fa.

Jo só fill de Barcelona, — los meus pares són forners;
de dos germans que'n tenia, — si l'un dropo, l'altre més.

Moraduix truca a la porta, — clavellina baixa a obrir,
que les teves amoretes — te venen a recibir.

LO MOLÍ DELS PECATS

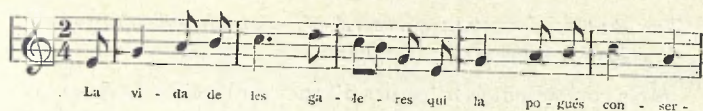
Ab c'os pen-sa-ments es-tich, ab dos pen-sa-ments es-ta-va: si a-

ni-ri-a a con-fes-sar o si me'n va-ja de ca-sa.

Ab dos pensaments estich,
ab dos pensaments estava:
si aniria a confessar
o si me'n vaja de casa.
Lo pensament sempre'm diu
que jo a confessar me'n vaja;
ja me'n vaig a confessar
al convent de Santa Clara.
Quan vaig arribà al convent,
que de dia no era encara,
ja sento un escolanet
que per l'iglesia rodava.
Ja'l crido: «Petit Joan
(pel seu nom l'anomenava),
fesme veni un confessor,
que'l penitent ja s'aguarda».
Poso mos pecats al cor,
cap a Betlem me'n anava;
quan era per lo camí,
trobo un vell y una senyora.
Lo vell era Sant Joseph,
senyora ia seva esposa.
«M'ensenyariu un molí
que molgués de tota cosa,
que molgués los meus pecats,
puix que só tant pecadora?»
«Tornareu lo Dijous Sant,
lo Dijous Sant a aquesta hora,
que trobareu un molí
que moldrà de tota cosa,
que moldrà vostres pecats,
puix que sou tant pecadora,
que vindrà lo meu fillet
a sofrir mort afrentosa.
La mola d'aquell molí
serà la seva corona;
l'aigua que la farà anar,
la seva sanch preciosa.»

LA VIDA DE LES GALERES

La vida de les galeres
 qui la pogués conservar:
 set anys he anat ab elles
 sense may terra tocar;
 al cap de la setenada
 lo socorro's va acabar;
 los soldats tots a la una
 volen matà'l capità;
 lo capità'ls responia:
 «Daume temps de confessar».
 Mentre'l capità's confessa,
 tres palomes van passar
 que ab lo bech duyen lo beure
 y a l'aleta lo menjar.
 ¿Qui serà lo valent home
 que a la gabia pujarà?
 Lo capità és galant home:
 a la gavia va pujar.
 Tròvahi la seva senyora,
 que en cadira d'or s'està;
 no va vestida de seda
 ni tampoch de tafetà,
 sinó d'un panyo molt *verdo*
 que a l'Europa no n'hi ha.

VICENS BOSCH, PBRE.
 Delegat a Talarn

BIBLIOGRAFIA

REVISTES DE CAMBI

THE ALPINE JOURNAL: *a record of mountain adventure and scientific observation*. LONDRES.

Molt convenient és la lectura d'aquest butlletí de l'*Alpine Club* als excursionistes catalans. Entre'ls membres d'aquest Club s'hi compten els primers ascensionistes del món, y no hi ha com enterarse de lo que fan els mestres en l'art d'escalar montanyes perquè s'extenguí entre nosaltres el més atraient dels *sports* y el més rich en perills per vencer y en episodis per contar. En el CENTRE hi han companys prou atrevits y de prou segura testa per enfilarse en els paratges més espadats y per no deturarse davant de cap ascensió siga al pich del sol o al cru de l'hivern. Per tot arreu a Catalunya hi han montanyes escarpades y singles verticals ab suficients relleixos per exercitarse a enfilarse ab traça y seguretat.

En el núm. 143 (Febrer de 1899) se recomanen: el discurs del president Charles Pilkington; una difícil enfilada a l'agulla de Trélatête (regió del Mont-Blanc), acompanyada ab dugues magnífiques fototopies, per Alfred Holmes; una comunicació d'Eduard Whymper, l'atrevit vencedor del mont Cervin, la més difícil ascensió dels Alps y la que més víctimes ha causat, sobre un nou baròmetre aneroide de montanya; l'ascensió a un dels més espadats pichs del Fusshörner, feta y explicada pel director del *Alpine journal*, George Yeld, que també acompanya de magnífichs clixés; C. Compton explica algunes interessants expedicions desde Ferpècle. El núm. 144 (Maig de 1899) conté, entre altres, els següents treballs: la primera ascensió al Tsiteli (Caucassus central), per C. T. Dent; per les montanyes de la Noruega àrtica, per William Cecil Slingsby; una nota sobre l'erupció de Setembre de 1898 en el Vesubi, per Tempest Anderson; enfilades per les Montanyes Rocoses del Canadà, per J. Norman Collie. Tots aquets articles van acompanyats de esplèndits fotogravats. Del núm. 145 (Agost) senyalarem: pujades y ascensions pels Andes, per Sir Martin Conway, ab ilustracions; l'ascensió del Grand Téton, per W. O. Owen; el llach de Campex, per George Yeld.

(Seguirà)

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.